ÖTÜKEN

Evliya Çelebi
ve
Topkapı Sarayı

-Dönemin Şahitlerinin ve Ünlü Seyyahımızın Gözüyle-

Belgin Tezcan Aksu

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1252
KÜLTÜR SERİSİ: 717

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
16267

ISBN 978-605-155-609-3

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde,
kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz;
hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez,
çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz
Dizgi-Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Yeditepe Ofset
Baskı: Yaylacık Matbaası (0212) 612 58 60
Maltepe mah. Litros yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-Zeytinburnu
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul-Eylül 2017

BELGİN AKSU; 18.11.1969 tarihinde Konya'da doğdu. İlkokulu Konya'da, ortaokul ve liseyi Bandırma'da bitirdi. 1990 yılında Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalında yüksek lisansa başladı. "Erzurumlu Şair Hâzık Mehmed'in Divanı" konulu teziyle yüksek lisansını tamamladı. 1992 yılında Türk Dil Kurumunda Uzman Yardımcısı olarak göreve başladı. 1995 yılında Uzman oldu.

Hâlen Türk Dil Kurumu Uzmanı olarak görev yapmaktadır. Türk Dil Kurumu bünyesinde oluşturulan Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu Çalışma Grubu, Bilgisayar Destekli Dil Bilimi Çalışma Grubu, Türkiye Bilişim Derneği bünyesinde oluşturulan Türk Cumhuriyetleri Bilişim Teknolojileri Çalışma Grubu, İçişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Birleşmiş Milletler Coğrafi Adlar Uzmanlar Kurulu ve Türk Konseyi Ortak Terminoloji Komitesi üyeliği görevlerinde bulunmuştur. TRT'de yayımlanan Bir Kelime Bir İşlem yarışmasının kelime danışmanlığını yapmıştır. Türk Dünyası Ortak Bilişim Terimleri Sözlüğü, yabancı sözlere karşılıklar bulma çalışmalarını yürütmektedir. Aynı zamanda Hacettepe Üniversitesi Mezunlar Derneğinin Yönetim Kurulu üyesi ve Genel Sekreteridir.

YAYINLARI:

1. ***Türk Dili Dizin IV, (Ocak 1982-Aralık 1991)***, Belgin Aksu, Canan Selvi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.
2. ***Türkçe Sözlük***, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
3. ***Türkçe Sözlük***, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.
4. ***Türkçe Sözlük***, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.
5. ***Okul Sözlüğü***, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
6. ***Türkçe Sözlük'ün Ters Dizimi,*** Belgin Tezcan AKSU, İbrahim TARİKTAROĞLU, Efrasiyap GEMALMAZ, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2004.
7. Raif Necdet Kestelli ***Resimli Türkçe Kamus,*** Prof. Dr. Recep TOPARLI, Belgin Tezcan AKSU, Canan Selvi KANOĞLU, Seyfullah TÜRKMEN, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2004.
8. İbrahim Cûdî, ***Lugat-i Cûdî,*** Prof. Dr. İsmail PARLATIR, Belgin Tezcan AKSU, Nicolai TUFAR, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2006.
9. ***Resimli Okul Sözlüğü,*** Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın, Prof. Dr. Recep Toparlı, Belgin Tezcan Aksu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2008.
10. ***Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu Etkileşimli Yoğun Diski,*** Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.
11. ***Türkçede Eş ve Yakın Anlamlı Kelimeler Sözlüğü*** (baskıda).
12. ***Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü,*** Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın, Prof. Dr. Recep Toparlı, Belgin Tezcan Aksu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.
13. ***Yabancı Kelimelere Karşılıklar Kılavuzu,*** Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın, Prof. Dr. Recep Toparlı, Belgin Tezcan Aksu, Beyza Gültekin, Âdem Terzi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2010.
14. ***Türkçede Zıt Anlamlı Kelimeler Sözlüğü,*** Prof. Dr. Yalçın Çebi, Belgin Tezcan Aksu, Özgün Koşaner, Çağdaş Can Birant, (baskıda).

İçindekiler

Ön söz 13
Sunuş 17

Birinci Bölüm
Evliya Çelebi ve Eseri

Evliya Çelebi ve Eseri
- Ailesi ve Hayatı 24
- Fiziksel ve Kişisel Özellikleri 45
- Seyahatleri 70
- Tarih Sırasına Göre Gittiği Yerler 81
- *Seyahatname*'si 87
- *Seyahatname*'nin Nüshaları 97

İkinci Bölüm
17. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu

17. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu 103

Üçüncü Bölüm
17. Yüzyılda İstanbul

17. Yüzyılda İstanbul 115

Dördüncü Bölüm
17. Yüzyılda Topkapı Sarayı

17. Yüzyılda Topkapı Sarayı 137
- Binaları ve Günlük Yaşamıyla Topkapı Sarayı 137
- 16. Yüzyılın Sonlarında Sarayın İçinden Bir Ses: Domenico Hierosolimitano 176
- Sarayın İçinden Bir Başka Ses: Thomas Dallam 178
- Ottaviano Bon'un Raporlarında Topkapı Sarayı 182
- Robert Withers'ın Kaleminden Büyük Efendinin Sarayı 187
- Sarayın İçinden Bir Ses Daha: Ali Ufkî Bey 197
- Kâtip Çelebi'nin Gözüyle Anadolu ve İstanbul 212
- Eremya Çelebi Kömürciyan'ın Bakışıyla Topkapı Sarayı 216
- Paul Ricaut ve Topkapı Sarayı 221
- Papaz John Covel'in gözüyle İstanbul ve Topkapı Sarayı 228

Beşinci Bölüm
Avrupalı Seyyahların Gözüyle
17. Yüzyılda İstanbul ve Topkapı Sarayı

Avrupalı Seyyahların Gözüyle 17. Yüzyılda İstanbul ve Topkapı Sarayı 235
John Sanderson (1585/1592/1599) 236
Polonyalı Simeon (1608/1614/1618) 238
George Sandys (1610) 240
William Lithgow (1611) 241
Pietro Della Valle (1614) 242
Adam Werner (1616) 244
Jean Baptiste Tavernier (1631/1668) 249
Henry Bolunt (1634) 261
Jean Thévenot (1655) 264
Claes Rålamb (1657) 272
Jean Chardin (1672) 275
Guillaume Josephus Grelot (1672) 277
Antoine Galland (1672/1673) 282
George Wheler (1675/1676) 286
Cornelius de Bruyn (1678) 288
Jean du Mont (1690) 289
François Aubry de la Motraye (1698) 289
Aaron Hill (1700) 295
Joseph Pitton de Tournefort (1701) 296
Edmund D. Chishull (1701) 302
Jerotej Račanin (1704) 304

Altıncı Bölüm
Evliya Çelebi'nin Gözüyle İstanbul'un Kuruluşu ve Topkapı Sarayı

Evliya Çelebi'nin Gözüyle İstanbul'un Kuruluşu ve Topkapı Sarayı 307
Der-sitâyiş i İslâmbol 312
İlk kurucusu Hz. Süleyman 313
İkinci kurucusu Melik Rac'im 314
Üçüncü kurucusu Yanko 314
Dördüncü kurucusu Büyük İskender 316
Beşinci kurucusu Pozantin 316
Altıncı kurucusu Rum hükümdarı 317
Yedinci kurucusu Vezendon 317
Sekizinci kurucusu Yağfur 318
Dokuzuncu kurucusu Konstantin 318
Konstantin'in İstanbul'u imar etmek istemesinin sebebi 318
Konstantin dönemindeki Hristiyan nüfus 319
Konstantin döneminde İstanbul Kalesi'ni yapan işçi ve mimar sayısı 319
Konstantin döneminde Sarayburnu'ndaki cephane 319
Yıldırım Bayezid Han'ın kabul ettiği anlaşma 320
Fâtih Sultan Mehmed tarafından şehrin fethedilmesi 321
Fâtih Sultan Mehmed'in İstanbul nüfusunu yeniden oluşturması 322

Fetihten elde edilen ganimetler ve dağılışı 324
IV. Murad'ın Revan seferinden önce İstanbul'un yeniden imarı 324
İstanbul Kalesi 325
I. Mustafa Han zamanında surlara yıldırım isabet etmesi 328
IV. Murad döneminde İstanbul Kalesi ve etrafı 329
İstanbul Kalesi'nin tamamının adım sayısı 330
Sarayburnu'nu koruyan toplar 332
Sarayburnu'nda bulunan tılsımlar 332
İstanbul'un su sıkıntısının çözümü 333
Seyahatname'de Topkapı Sarayı için kullanılan adlandırmalar 335
Topkapı Sarayı'nın özellikleri 336
Topkapı Sarayı'nın çevresinin adım ve kapı sayısı 337
Topkapı Sarayı'nın özel kapıları 337
Fâtih Sultan Mehmed'in Topkapı Sarayı'na eklediği binalar 339
Kanunî Sultan Süleyman'ın Topkapı Sarayı'na eklediği binalar 340
Topkapı Sarayı'nın Fâtih Sultan Mehmed zamanındaki nüfusu 340
Topkapı Sarayı'nın 17. yüzyıldaki nüfusu 341
Topkapı Sarayı'na Eski Saray'dan içme suyunun taşınması 341
Saray'daki çeşmelerden akan suyun kaynağı 342
Saray Meydanı'nın altındaki tatlı su 343
IV. Murad'ın Saray'da günlere göre görüştüğü kişiler 343
İbrahim Han'ın tahta çıktığında yediği ilk yemek ve içtiği ilk su 345
Matbah-ı Âmire'deki helvacılar 345
Saray'da bayram kutlamaları 345
Saray'daki bayram kutlamalarında, düğün gecelerinde ve elçilerin ziyaretinde kös çalınması 346
Saray'daki düğün gecelerinde yapılan havai fişek gösterileri 346
Padişahın deniz sefası 347

Yedinci Bölüm
Mekânlar ve Olaylar

Mekânlar ve Olaylar 351
DIŞ SARAY (BÎRUN) 351
IV. Mehmed zamanında Defterzade Mehmed Paşa'nın Bostancıbaşı Köşkü'nde öldürülmesi ve Demirkapı'ya bırakılması 351
Mehter Takımı'nın Demirkapı yakınlarındaki mekânı 352
IV. Mehmed zamanındaki Atmeydanı ayaklanması sırasında Kara Abdullah'ın Mehterhane Kapısı'nın parmaklığına asılması 353
IV. Murad'ın Ordu-yı Hümâyûn Alayı düzenlenerek Alay Köşkü'nün önünden geçmelerini istemesi 353
Evsâf-ı Kostantiniyye adlı kitabın IV. Murad'a sunulması 355
IV. Murad zamanında Alay Köşkü'nün önünde yapılan geçişin süresi 356
Gümrük emini Alay Köşkü önünden geçerken IV. Murad'ın onu kıskanması 357
IV. Murad'ın geçit töreninden sonra kölelerin bazılarını Saray'a alması 358
IV. Mehmed zamanında Özi savaşında ölen kâfirlerin kellelerinin, elde edilen ganimetlerin ve esirlerin Alay Köşkü'nün önünden geçirilmesi 358
IV. Murad zamanında Kemankeş Paşa'nın Çinili Köşk'te katledilişi 359
IV. Murad zamanında Abaza Paşa sanılan kişinin Çinili Köşk'te katledilmesi 360

İbrahim Han'ın Çinili Köşk'te hapsedilmesi....360
IV. Mehmed'in kılıç alayı ve İbrahim Han'ın Çinili Köşk'te boğuluşu....361
Saray'da kullanılan mumların Odun Kapısı'nın iç yüzünde yapıldığı yer....362
Donanmanın İncili Köşk önünde İbrahim Han'ı selamlayıp Sarayburnu'ndan çıkışı....362
IV. Murad'ın İncili Köşk'te Hezarfen Ahmed Çelebi'yi izlemesi....363
IV. Murad'ın İncili Köşk'te Evliya Çelebi'nin yakın dostu Lâgarî Hasan Çelebi'yi izlemesi....364
Sefere giden ileri gelenlerin İncili Köşk'te İbrahim Han'ın huzuruna gelmeleri....364
Melek Ahmed Paşa'nın IV. Mehmed'le İncili Köşk'te buluşması....366
IV. Mehmed zamanında Melek Ahmed Paşa'nın Bağdad'a gitmek için İncili Köşk'ten yola çıkması....366
I. Mustafa'nın mezarına Has Bahçe'den toprak getirilmesi....367
İbrahim Han'ın ilk veziriazamı Kara Mustafa Paşa'nın Has Bahçe'den kaçışı ve öldürülüşü....367
IV. Mehmed zamanında kulların Ayak Divanı istemesi ve Has Bahçe'deki huzursuz bekleyiş....368
Has Bahçe'deki bahçıvan sayısı....369
Girit'in İbrahim Han tarafından fethedileceğinin Çemensofa'da müjdelenmesi....369
Evliya Çelebi'nin Çemensofa'da güreş duası etmesi ve IV. Murad'ın güreşmesi....369
IV. Murad'ın Çemensofa'da Silahdar Musa Ağa'ya yaptıkları....370
Melek Ahmed Paşa'nın Çemensofa'da IV. Mehmed Han'ın huzuruna gelişi....371
IV. Mehmed'in Çemensofa'da Melek Ahmed Paşa'ya Bağdad'ı ihsan etmesi....371
IV. Mehmed tarafından Melek Ahmed Paşa'ya Çemensofa'da sadrazamlığın verilmesi....372
IV. Mehmed'in Melek Ahmed Paşa'ya Özi Eyaleti'ni verdiğini Çemensofa'da bildirmesi....374
IV. Mehmed'e Özi savaşını anlatmak üzere Evliya Çelebi'nin Çemensofa'ya gelmesi....374
İbrahim Han zamanında Seydî Ahmed Paşa'nın Çemensofa'dan kaçışı....376
BİRİNCİ AVLU....377
Kanunî Sultan Süleyman zamanında pabuççu bekârlarının Bâbıhümâyûn'un önünde toplanmaları....377
IV. Murad zamanında Bâbıhümâyûn'un iç tarafındaki Hastalar Kapısı önünde gerçekleşen Hezarpare Hafız Paşa olayı....378
İbrahim Han zamanında Erzurum Valisi Nasuh Paşazade Hüseyin Paşa'nın cesedinin Bâbıhümâyûn'un önüne bırakılması....379
IV. Mehmed zamanında Daşnık Mirza'nın kellesinin Bâbıhümâyûn'un önüne bırakılması....379
IV. Mehmed zamanında çıkan isyanın Siyavuş Paşa'nın sadrazam oluşuyla bitmesi ve Bâbıhümâyûn önündeki halkın dağılması....380
Celâlî Hasan Paşa ve diğer isyancıların kellelerinin Bâbıhümâyûn'un önüne bırakılması....381
Eşkıyalardan Bıyıklı Mahmud'un kellesinin 1648'de Bâbıhümâyûn'un önüne konması....382
Odun Ambarı....382
Saray'ın odun çeken araba sığırları....382
İKİNCİ AVLU (DİVAN MEYDANI, ADALET MEYDANI, ALAY MEYDANI)....383
Sarı Çavuş Mahmud Ağa'nın kapı arasına hapsedilmesi....383
Vezirlerin Divan'da sıralanışları....385
Divan üyeleri ve kıyafetleri....385
Divan toplantısından sonra yapılanlar....386
İkinci avluda kullara maaş dağıtımı sırasında veya elçiler geldiğinde Saray'daki manzara....387
Divan'da çorba içmek....387
Kanunî Sultan Süleyman zamanında Divan'da yeniçerilerin çorba içmemesi....388
III. Murad zamanında Sokollu Mehmed Paşa'nın Kubbealtı'nda öldürülüşü....389
Vezir Sokollu Koca Mehmed Paşa'nın Divan'da şehit edilmesi....390
IV. Murad'ın elçileri karşıladığında oturduğu taht....390

IV. Murad zamanında Divan'da çorba içmeyen yeniçerilerin durumu 391
IV. Murad zamanında Divan'da olan olaylar ve etkileri 391
IV. Murad zamanında Abaza Paşa'nın isyan etme sebebini anlattığı Divan toplantısı 392
IV. Murad zamanında Topal Recep Paşa'nın Divan'da boğularak öldürülmesi 393
İbrahim Han'ın Divanhane önündeki cenaze töreni 393
IV. Mehmed zamanında Ebu Said Efendi ve Aziz Efendi'nin kışkırtmasıyla halkın Divanhane önünde ayaklanması 394
Melek Ahmed Paşa'nın Kubbealtı'nda rahatsızlanması 394
Evliya Çelebi'nin razı etmesi üzerine Melek Ahmed Paşa'nın hasta hâliyle Kubbealtı'na gelişi 395
Divane Burnaz Mehmed Çelebi Divan'dayken olup bitenler 399
Bayramda Mısır vezirinden Saray'a gönderilen cep harçlığıyla hediyeler ve bunların Hazine'ye geliş macerası 396
Hazine Odası'nda asılı olan yaylar 397
Hazine Odası'nda bulunan derviş keşkülü 398
Cem Şah'tan kalan kadehin II. Bayezid zamanında Hazine'ye konması 399
IV. Murad'ın tahta çıktığında Hazine'nin durumu 399
IV. Murad zamanında Dış ve İç Hazine'nin yağma edilişi 400
IV. Mehmed zamanında Hazine'nin durumu ve Defterzade Mehmed Paşa'nın öldürülme sebebi 400
Mutfak emininin Matbah-ı Âmire'nin yanındaki mekânı ve Alay Köşkü önünden geçişleri 402
İÇ SARAY
ÜÇÜNCÜ AVLU (ENDERUN, HAREM-İ HÜMÂYÛN) 402
Sultan II. Selim'e Arz Odası'nda biat edilmesi 402
Has Oda'da derviş kıyafetindeki Selim Han 403
Has Oda'nın kapısında gönlü yaralı bir derviş 404
IV. Murad'ın tahta çıkışı sonrasında Has Oda'da Hırka-i Şerîfe yüz sürmesi 405
Büyük ve Küçük odalarda salavat getirilmesi ve İhlas Suresi'nin okunması 406
IV. Murad'a Revan seferinden dönüşünde verilen hediyelerin Kuşhane'ye de konması 406
Kiler 406
II. Selim Hamamı 407
IV. Mehmed Han zamanında Girit seferinde görevlendirilen sipahilerin Saray'daki hangi koğuşlardan seçildiği 408
HAREM 409
Melek Ahmed Paşa'nın sadrazamlığı istemediğini IV. Mehmed'e Şimşirlik'te bildirmesi 409

Sekizinci Bölüm
Saray'a Gönderilen Yiyecek, İçecek ve Diğer Malzemeler

Saray'a Gönderilen Yiyecek, İçecek ve Diğer Malzemeler 413
Tavuk 413
Balık 413
Av hayvanları 414
Pastırma ve sucuk 414
Ekmek 415
Pirinç 415
Limon 415
Erik 415
Şeftali 416
Nar 416

Elma 417
Armut 418
Zeytin 418
Balık yumurtası 419
Ayva perverdesi 419
Kaşkaval peyniri 420
Mısır'dan kilere gelenler 420
Kar 422
Panzehir 423
Gömleklik kumaş 424
Astarlık kumaş 425
Hamam malzemeleri ve çarşaflar 425
Mertebaniler 425
Kitap ciltleri, divitler 426

Dokuzuncu Bölüm
Evliya Çelebi Saray'da

Evliya Çelebi Saray'da 429
Ayasofya'dan Sarây-ı Hâss'a 429
Evliya Çelebi'nin Saray'daki odasının yeri 431
Saray'da Hüseyin Baykara fasılları yaptıkları yer 431
IV. Murad'ın musahibi olmakla devlet koruyuculuğu altına girmesi 431
Saray'a girmesini sağlayanlar 431
Saray'daki hocaları 432
Evliya Çelebi'nin Saray'da gördüğü dersler 432
Evliya Çelebi'nin gözüyle Has Oda 433
IV. Murad'ın sırdaşı oluşu 433
IV. Murad'ın musahibi oluşu 436
Okuduğu varsağının IV. Murad'a Musa Çelebi'yi hatırlatması 437
IV. Murad'ın Evliya Çelebi'ye kaşağı hediye etmesi 438
IV. Murad'ın Evliya Çelebi'den müezzinlere yardım etmesini istemesi 439
Hünkâr imamı Evliya Mehmed Efendi'nin padişahtan Evliya Çelebi için izin istemesi 439
IV. Murad'ın Evliya Çelebi'ye kitap hediye etmesi 440
IV. Murad'ın üzüntülerini gideren tek kişinin Evliya Çelebi olması 441
IV. Murad'ın âşık olduğu Handan için Evliya Çelebi'den bir beyit istemesi 442
IV. Murad'la Evliya Çelebi'nin karşılıklı şakalaşmaları 443
Evliya Çelebi'nin 1638 yılından önce Saray'daki görevinden sipahi olarak ayrılışı 444

Kaynaklar 445
Özgün metinlerin alıntı kaynakları 445
Yararlanılan kaynaklar 445

Dizin 455

Ön Söz

Gezi edebiyatımızın 17. yüzyıldaki temsilcisi Evliya Çelebi, 25 Mart 1611 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Dedesi Demircioğlu Kara Ahmed, Fatih Sultan Mehmed'le birlikte İstanbul'un fethinde bulunmuştur. Babası Derviş Mehmed Zılli, Kanuni Sultan Süleyman'dan itibaren Sultan İbrahim de dâhil olmak üzere on padişahın Saray'da kuyumcubaşılığı görevini yapmıştır. Annesi Abaza kökenlidir ve esir olarak İstanbul'a gönderildiğinde padişah tarafından Derviş Mehmed Zılli'ye bağışlanmıştır. Görüldüğü gibi İstanbul, Evliya Çelebi'nin sadece doğduğu bir şehir değil dedesinin fethedenler arasında bulunduğu, annesinin Abaza diyarından getirildiği, babasının Saray'daki önemli görevlerden birini ifa ettiği bir şehirdir. Bu kesişim noktaları İstanbul'u seyyahımızın hayatında çok değerli bir noktaya oturtur. Gittiği birçok yeri İstanbul'a göre kıyaslayarak anlatır. Şehre verdiği bu değer, içinde var olan seyahat etme arzusunu ilk olarak bu şehri hem de on yıl gibi uzun bir süreyle dolaşarak gerçekleştirmesini sağlar. Topkapı Sarayı ise onun için hem babasının görev yaptığı bir mekân hem değerli hocalarının bulunduğu bir okul hem de IV. Murad'ın en güvendiği, yanında en çok rahat ettiği musahibi olarak iki yıl boyunca yaşadığı evidir.

İşte bu iki değerli alanın; İstanbul'un ve Topkapı Sarayı'nın Evliya Çelebi üzerinde bıraktığı etkileri ve bizlere aktarmak istediklerini derli toplu, konu bütünlüğü içinde aktarabilmek amacıyla bu çalışmamızı hazırladık.

Evliya Çelebi'nin hoşgörülü, insan dostu, güvenilir, hazırcevap, inancı kuvvetli, deniz yolculuğunu sevmeyen, yeri geldiğinde gözünü budaktan sakınmayan, güreş, cirit ve ok atma gibi sporlarda oldukça başarılı, gözlemci ve eleştirmen, öğüt verebi-

len, sanat zevki yüksek, nakkaş, ressam, hakkâk, hattat, musikişinas, şikemperest, kendisinden iz bırakmayı seven bir seyyah olduğunu beş ciltten oluşan *Seyahatname* adlı devasa eserinden öğrenmekteyiz. Bu kitabın diğer bölümlerinde bizlere Topkapı Sarayı'nı anlatacak olan seyyahımızın önce hayatını ele almanın doğru olacağını düşündük. Bundan dolayı elinizde bulunan kitabın birinci bölümü bütün ayrıntılarıyla Evliya Çelebi'nin hayatına ayrılmıştır. İkinci bölüm, Evliya Çelebi'nin yaşadığı dönemdeki Osmanlı İmparatorluğunun genel durumuna, üçüncü bölüm İstanbul'un 17. yüzyıldaki görünümüne, dördüncü bölüm aynı yüzyıldaki Topkapı Sarayı'nın binalarına ve günlük yaşamına, beşinci bölüm seyyahımız Evliya Çelebi'nin Topkapı Sarayı hakkında yazdıklarıyla Avrupalı seyyahların Saray'a bakış açılarının karşılaştırılabilmesine zemin oluşturmak amacıyla Evliya Çelebi'nin çağdaşı olan seyyahların hem İstanbul hem de Saray ve yaşantısı hakkındaki düşüncelerine, altıncı bölüm Evliya Çelebi'nin İstanbul'un tarihî geçmişi ve Topkapı Sarayı'yla ilgili aktardıklarına, yedinci bölüm Evliya Çelebi'nin de *Seyahatname*'sinde yer verdiği Topkapı Sarayı'nın mekânlarında geçen olaylara, sekizinci bölüm yiyecek, içeceklerin ve bazı malzemelerin imparatorluğun hangi merkezlerinden Saray'a gönderildikleri konusuna, son olarak da dokuzuncu bölüm Evliya Çelebi'nin Saray'daki kendi hayatına ilişkin yazdıklarına ayrılmıştır.

Kitabın temel konusunun Topkapı Sarayı olması sebebiyle altıncı ve sonraki bölümlerin sadece tarihî yarımada içinde yer alan Sarayburnu sınırlarını kapsamasını uygun gördük. Tarihî bütünlüğün sağlanabilmesi amacıyla da Evliya Çelebi'nin İstanbul'un kurucularıyla başlayıp Sarayburnu'ndaki kale duvarlarıyla ve fetih dönemiyle ilgili yazdıklarını öncelikli olarak bir araya getirdik. Sonrasında da Topkapı Sarayı'nın mekânlarında gerçekleşen olaylar hakkında Evliya Çelebi'nin eserinin tamamında dile getirdiği bütün noktaları aktardık. Olaylar aktarılırken padişahların saltanat tarihlerine göre bir sıralama yapılmasına dikkat edilmiştir.

Birinci, altıncı, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu bölümlerde yer alan konular *Seyahatname*'nin tanıklığıyla ortaya konulmuştur. Özgün metne ait çeviri yazılar 2006-2007 yılları arasında Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı ve Zekeriya Kurşun tarafından hazırlanıp Yapı Kredi Yayınları arasında basılan *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi* esas alınarak hazırlanmıştır. Özgün metne ait cilt numaraları Romen rakamlarıyla, varak numaraları ise Arap

rakamlarıyla gösterilerek köşeli ayraç içerisinde belirtilmiştir. 17. yüzyılda kullanılan Türkçeyle yazılan eserin daha kolay anlaşılabilmesi amacıyla cilt ve varak numarasının verildiği köşeli ayraç yazımlarından sonra tarafımızca yapılan Türkiye Türkçesiyle anlatımlarına yer verilmiştir.

Evliya Çelebi'nin 2011 yılında doğumunun 400. yıl dönümünü kutlamak amacıyla şu anda çalışmakta olduğum Türk Dil Kurumu tarafından Topkapı Sarayı'nın Has Ahır binasında bir etkinlik düzenlenmiş ve bu etkinlik çerçevesinde sergilenmek üzere Evliya Çelebi'nin gittiği bazı şehirlere ait anlatımlarının ve bu anlatımlara uygun düşen o yüzyıla ait şehir gravürlerinin bir araya getirildiği malzemelerden oluşan bir sergi hazırlamıştım. Serginin gördüğü ilgi elinizdeki bu kitabın da görsel malzemelerle zenginleştirilmesinin iyi olacağı kanaatini oluşturdu. Kitaptaki minyatür ve gravürlerin seçiminde 17. yüzyıla ait olmalarına çok dikkat edilmiş ancak mekânların yerinin ve biçiminin tam olarak anlaşılabilmesi amacıyla 16. veya 18. yüzyıla ait bir iki minyatür ve gravüre de yer verilmiştir.

2010-2011 yılları arasında Evliya Çelebi'nin 400. Doğum yılı Etkinlikleri Çalışma Grubunda yer alan Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın'a kitabımız için Sunuş yazmayı kabul edip değerli satırları yazmış oldukları için sonsuz saygılarımı ve teşekkürlerimi iletiyorum. Ayrıca kitabın yayımlanması aşamasında desteğini esirgemeyen dostum Prof. Dr. A. Melek Özyetgin'e, metni baştan sona gözden geçirip önerilerde bulunan Doç. Dr. Yavuz Kartallıoğlu'na bütün emekleri için teşekkürü bir borç bilirim.

Bu çalışmamız sayesinde 17. yüzyılda mekânlarıyla ve günlük yaşamıyla Topkapı Sarayı'nı, Evliya Çelebi'nin gözüyle sizlerin huzuruna getirebilmiş olmayı umut ediyoruz.

Mart 2016 Belgin Tezcan AKSU